

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Нови Сад, 17. маја 2016.

**ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ *Књижевно-
културолошки концепт лика жене у постколонијалној књижевности*,
КАНДИДАТКИЊЕ ЖАНЕ ДАМЊАНОВИЋ**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију:</p> <p>22. април 2016; Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије:</p> <p>др Зоран Пауновић, редовни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (предмет: Енглеска књижевност), 2006; Филозофски факултет у Новом Саду</p> <p>др Аријана Лубурић, доцент за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (предмет: Енглеска књижевност), 2013; Филозофски факултет у Новом Саду</p> <p>др Александра Јовановић, ванредни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (предмет: Америчка књижевност); 2012, Филолошки факултет у Београду.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Жана (Лука) Дамњановић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 30.6.1970, Сарајево, Босна и Херцеговина</p> <p>3. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Филозофски факултет у Новом Саду, <i>Постколонијални дискурс у романима В.С. Најпола</i>, наука о књижевности, 23.9.2009.</p>

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Књижевно-културолошки концепт лика жене у постколонијалној књижевности

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација *Књижевно-културолошки концепт лика жене у постколонијалној књижевности*, кандидаткиње Жане Дамњановић, садржи 233 куцане стране. Подељена је на следећа поглавља: 1. Увод: књижевно-културолошки концепт лика жене у постколонијалној књижевности (стр. 1-23); 2. Цин Рис: жена у дијалогу с канонем (24-72); 3. Цамејка Кинкејд: империја, колонија и мајка крокодил (73-109); 4. Дорис Лесинг: црно-бели свет насиља и деструкције (110-142); 5. Ивон Вера: жена, национална историја и еп о мушком херојству (143-170); 6. Арундати Рој: политички активизам и креативни израз (171-188); 7. Ђампа Лахири: савремени свет хибридности и отуђења (189-204); 8. Закључак (205-212). Рад садржи и педантно сачињен и прецизно категорисан списак коришћене литературе (213-233).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У својој темељно промишљеној, структурно и методолошки узорно осмишљеној докторској дисертацији, кандидаткиња Жана Дамњановић на самом почетку поставља чврсте торијске основе свог аналитичког читања одабраног корпуса. То читање утемељено је на поставкама постколонијалних теоретичара, првенствено Едварда Саида, Гајатри Спивак, Франца Фанона, Лиле Ганди и Анје Лумбе, али и на феминистичкој теорији Симон де Бовоар, Чандре Талпаде Моханти, бел хукс, Илејн Шоуволтер, Хелен Сиксу, Сандре Гилберт и Сузан Губар, као и на психоаналитичким концептима Сигмунда Фројда, Жака Лакана, Јулије Кристеве и Мелани Клајн. Премда се, како је у уводу рада истакнуто, постколонијална теорија јавља првенствено као реакција на колонијални дискурс који је пратио европске колонијалне походе, и то реакција која настоји да разобличи неке од идеја које лежеу основи европске империјалне визије света и човечанства, постколонијални дискурс данас све више постаје нека врста редефинисања маргиналности. Како се жена трећег света обично узима као парадигматичан пример маргиналности, једна од значајних тема постколонијалне мисли постаје и „женско искуство“ и равнодушност с којом се обично прелази преко питања рода и женског идентитета уопште.

Због тога је у својој анализи књижевно-културолошког лика жене у постколонијалној књижевности кандидаткиња имала изузетно сложен задатак. Један од најважнијих, успешно остварених циљева ове дисертације, огледао се у указивању на начин којим су књижевнице пореклом из бивших колонија доживеле лик жене у канонским делима европске књижевности, као и на њихов допринос разобличавању механизма којима се жена и колонијални субјект конструишу као инфериорни *Други*. Цин Рис, Дорис Лесинг, Цамејка Кинкејд, Арундати Рој, Ивон Вера – списатељице од чијих је дела сачињен корпус овог истраживања – разбијају митове о женском идентитету и проговарају о ропском карактеру наметнутих стереотипа о мајчинству, женском телу и сексуалности, о полу, расној и класној припадности, као и о значајним аспектима друштвено-политичке реалности

постколонијалног света. Ауторка дисертације у делима ових ауторки прати неку врсту еволуције постколонијалне феминистичке мисли. Поред тога, разлике у њиховој националној, класној и расној припадности отвориле су простир за широку анализу друштвено-политичког миљеа постколонијалних друштава и улоге коју та друштва намењују жени.

Свака од шест књижевница чија су дела обухваћена овим истраживањем у великој мери је свесна друштвено-историјског контекста у коме ствара, те су стога њихова дела значајан коментар на политичку климу двадесетог века. Свако од анализираних дела садржи референце на значајне историјске догађаје из ближе или даље прошлости који се посматрају у контексту конструисања личних и колективних идентитета. У *Широком Саргашком мору* Џин Рис разматра један од најзначајнијих историјских догађаја на Карибима, када је након побуне робова 1832. године уследио Акт о еманципацији којим је у британским колонијама укинута ропство. Амбивалентан однос према ропству није спречио ову списатељицу да у делу Шарлоте Бронте уочи латентни расизам произашао из евроцентричне визије света која сопствени систем вредности сматра неприкосновеним. Својим делом она разоткрива оно што је европској публици измицало – механизме дехуманизовања и жртвовања расног *Другог* ради консолидовања европског субјективитета, како је то дефинисала Гајатри Спивак. Јунакиње у романима Цамејке Кинкејд такође имају амбивалентан однос према канонским делима европске књижевности којима се диве док истовремено осећају да им се посредством литературе нуде етички и естетски обрасци у које не могу да се уклопе, услед чега доживљавају озбиљну кризу идентитета. У делима Кинкејдове, историја европског империјалног подухвата реконструисана је управо референцама на књижевна дела – од Библије, преко Милтона, до сестара Бронте и Инид Блајтон.

Дорис Лесинг, указује кандидаткиња, предочила је својим делима суровост колонијалне Африке, а њен роман првенац *Трава пева* сведочанство је о монструозној природи расизма који расног *Другог* дехуманизује и лишава идентитета. У *Злетној бележници* она ће питање расизма отворити и у оквиру разматрања марксистичке идеје о класној равноправности и могућности постизања хуманијих међуљудских односа на глобалном нивоу. Бавећи се све већим удаљавањем главне јунакиње од идеја Комунистичке партије, Дорис Лесинг је овим делом дотакла мноштво питања, значајних како за историју овог покрета, тако и за историју односа између великих светских сила у периоду након Другог светског рата. И док се Дорис Лесинг бави Африком у периоду након Другог светског рата, Ивон Вера залази даље у прошлост Јужне Родезије, данашњег Зимбабвеа. Након романа *Неханда*, у коме се преиспитује легенда о жени која је 1896. године повела први устанак против колонизатора, она се овим догађајем поново бави у роману *Лептир у пламену*, разматрајући последице које је имао на свест каснијих генерација, да би радњу романа *Без имена* засновала на импликацијама које је родезијски грађански рат имао у животима афричког становништва, посебно жена. Она отвара значајно питање о улози жене у националној историји и закључује да је жена жртвована патријархалним дискурсом који историју Зимбабвеа исписује као еп о мушком херојству. Значај који Арундати Рој даје друштвено-историјском контексту у роману *Бог малих ствари* навео је

поједине критичаре да овај роман посматрају пре свега као израз њеног познатог политичког активизма. Сложена структура индијског друштва друге половине двадесетог века игра значајну улогу у трагичној судбини главних јунака. Бурне реакције које је роман изазвао у Индији сведоче о томе колико су теме којима се Арундати Рој бавила релевантне за индијску друштвено-политичку стварност. Ђампа Лахири се у збирци прича *Тумач болести* бави индијском дијаспором у Америци, имигрантима прве и друге генерације који се хватају у коштац с изазовима живота у средини у којој нису ни домаћи ни странци, те последицама које таква позиција има на формирање личног и колективног идентитета. Географско-историјско позиционирање посебно је значајно за имигранте друге генерације, који у процес самоспознаје морају да укључе и своје порекло и традицију.

Свака од ових књижевница идентификује империјално-патријархалну хегемонију као репресивну структуру која маргинализује и ућуткује жену. Њихове јунакиње настоје да се огласе, а њихови покушаји понекад попримају драстичне облике. Дела која су обухваћена овом анализом указују на мноштво начина којима подређени настоје да превазиђу своју немаштост и невидљивост. Посебан значај у делима ових књижевница има однос родног и расног идентитета. Кад је у питању борба против репресије, жене Трећег света непрестано се налазе пред дилемом шта је важније: род или раса? Подвргнута двострукој репресији – колонијалној и патријархалној – постколонијална жена налази се у ковитлацу који прети да је потпуно избрише. Џин Рис, Џамејка Кинкејд, Дорис Лесинг, Ивон Вера, Арундати Рој и Ђампа Лахири значајни су гласови светске књижевности који оповргавају тврдњу Гајатри Спивак по којој не постоји место с којег субалтерни може да проговори. У њиховим делима – закључује кандидаткиња – са маргина светске књижевности проговарају лудације и проститутке, поетски очеви су збачени, мајке крокодили убијене, виле кућног огњишта задављене. Оне руше табуе, проговарају о насиљу, инцесту и чедоморству, сликајући прачни портрет постколонијалног света, огољеног и раскринканог. Свако од ових дела је конструктивна критика неког сегмента тога света која захтева ревизију целокупног система вредности на којем почива Западни свет.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Студија „*Постколонијални дискурс у романима В.С. Најпола*“, емитована на Трећем програму Радио Београда од 7 – 11. јануара 2013. године.

2. „*Мотиви хистеричности и лудила у роману Широко Саргашко море Џин Рис*“, Аграфа I, 5/2013, Часопис за филозофију психоанализе, Филозофски центар за психоанализу, Нови Сад, 2013, 96-105 – оригинални научни рад, УДК 821.111 – 31.09 Rhys J. 159.972

3. „*Постколонијализам и психоанализа*“, Аграфа I, 2/2013, Часопис за филозофију психоанализе, Филозофски центар за психоанализу, Нови Сад, 2014, стр. 8-19 –

оригинални научни рад, УДК 159.964.2:235

4. „Идентитет у постколонијалној књижевности: В.С. Најпол“, Аграф II, 3/2014, Часопис за филозофију психоанализе, Филозофски центар за психоанализу, Нови Сад, 2014, стр. 66-77– прегледни рад, УДК 821.111.09 Nairaul V.S 316.37

5. „Улога постколонијалне мисли у редефинирању западне визије света“, Знакови времена, Год. XVIII, број 67, Часопис за филозофију, религију, знаности и друштвену праксу, Научно-истраживачки институт ИБН СИНА, Сарајево, прољеће 2015, стр. 75-96 – УДК 325.3

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Улога жена у постколонијалној књижевности веома је сложена: својим делима оне доводе у питање како империјални тако и патријархални систем вредности и визију света. Како је искуство жена у патријархату умногоме налик искуству колонизованог субјекта, и постколонијална и феминистичка теорија баве се сличним питањима, пре свега разобличавањем механизма којима се жена и колонизовани конструишу као инфериорни *Други*. Обе теорије баве се питањем репрезентације као кључног феномена у формирању идентитета, као и идејом враћања гласа маргинализованима и ућутканима. Кандидаткиња Жана Дамњановић у својој докторској дисертацији јасно је указала на начин којим су књижевнице пореклом из бивших колонија доживеле лик жене у књижевности деветнаестог и двадесетог века, као и на улогу књижевности, посебно европских класика, у формирању женског субјективитета. Од посебног је значаја и разматрање искуства двоструке колонизације жена, које у постколонијалном свету постају жртве како колонијалне, тако и родне репресије. Џин Рис, Дорис Лесинг, Џамејка Кинкејд, Арундати Рој, Ивон Вера и Ђампа Лахири разбијају митове о женском идентитету и проговарају о ропском карактеру наметнутих стереотипа о мајчинству, женском телу и сексуалности, о полу, расној и класној припадности, као и о значајним аспектима друштвено-политичке реалности постколонијалног света. Разлике у њиховој националној, класној и расној припадности, омогућавају широку анализу друштвено-политичког миљеа постколонијалних друштава и улоге коју та друштва намењују жени.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Велики број свежих и релевантних закључака свог опрезног истраживања, спроведеног с истинском посвећеношћу али и чврстом научном утемељеношћу, Жана Дамњановић је методолошки прецизно, прегледним и јасним стилем изложила у својој докторској дисертацији под насловом *Књижевно-културолошки концепт лика жене у постколонијалној књижевности*.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација *Књижевно-културолошки концепт лика жене у постколонијалној књижевности* Жане Дамњановић, написана је потпуно у складу с образложењем наведеним у пријави теме.

Дисертација садржи све битне формално-техничке елементе.

Допринос ове дисертације науци огледа се у новом, оригиналном и луцидном увиду не само у дела од којих је сачињен основни корпус истраживања, већ и у постколонијалну књижевност у целини.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже да се докторска дисертација *Књижевно-културолошки концепт лика жене у постколонијалној књижевности* прихвати, а кандидаткињи Жани Дамњановић одобри излазак на усмену одбрану дисертације.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. проф. др Зоран Пауновић

2. доц. др Аријана Лубурић

3. проф. др Александра Јовановић